

Nr 395

Av herr **Huss m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 11 juni 1943 (nr 346) angående statsmonopol å tillverkning och import av tobaksvaror, m. m.*

I Kungl. Maj:ts proposition nr 50 föreslås sådana ändringar i gällande lagstiftning rörande framför allt detaljhandeln med tobaksvaror, att försäljningen av dessa varor skulle få ske under betydligt friare former än hittills. Härjämte föreslås ett i det närmaste fullständigt slopande av nu gällande restriktioner för handeln med tobaksvaror från kiosker och automater.

Undertecknade motionärer har konstaterat, att bortsett från en kortare diskussion om ett eventuellt förbud mot styckeförsäljning av cigaretter i syfte att försvåra för minderåriga att anskaffa sådana, vilken åtgärd f. ö. avvisas av departementschefen, varje nämnvärt uttryck för insikten om att denna fråga berör ett synnerligen viktigt hälsovårdsproblem, nämligen det tilltagande tobaksbruket, saknas i propositionen. Vid en tidpunkt, då alltmer rikligt flödande forskningsmaterial hopas till stöd för att den starkt ökande frekvensen av lungkräfta sammanhänger med rökning av tobak, framför allt cigaretter, gör det ett egenartat intryck att i en kungl. proposition finna denna fråga helt förd åt sidan till förmån för en i andra sammanhang säkerligen berättigad strävan till ökad näringsfrihet.

Genom hela propositionen löper som en röd tråd — och som ett väsentligt uttryck för det med propositionen avsedda syftet — monopolbolagets intresse av största möjliga avsättning av och konsumenternas intresse av bekväm tillgång på tobaksvaror. Vi anser, att innebörden av denna målsättning är att det föreliggande problemkomplexet bör lösas med statens intresse av ökade inkomster och allmänhetens rätt till lättaste möjliga tillgång till ett skadligt njutningsmedel som helt dominerande utgångspunkter, oavsett vilka skador som därigenom kan komma att drabba folkhälsan. Detta intryck förstärkes därav, att betänkandet icke remitterats till vare sig medicinalstyrelsen eller statens institut för folkhälsan. Icke heller har Riksförbundet mot tobaken beretts tillfälle att yttra sig.

Lagrådet har i sitt utlåtande fäst uppmärksamheten på denna brist i propositionen och på att betydelsen av tobakshandelns ordnande på ena eller andra sättet icke blivit belyst ur hälsovårdssynpunkt. Den nuvarande organisationen synes, framhåller lagrådet, kunna erbjuda ett gynnsammare

utgångsläge för ingripande mot tobaksmissbruk än den föreslagna nya ordningen.

Enligt protokollet över ärendets föredragning i statsrådsberedningen har departementschefen gentemot detta uttalande av lagrådet framhållit, att den nuvarande lagstiftningen på detta område enligt departementschefens mening icke kan utnyttjas för sådana ingripanden som lagrådet synes åsyfta och icke kan sägas inrymma speciella förutsättningar för att begränsa tobaksbruket bland ungdom. Detta belyses, tillägger departementschefen, kanske bäst av att distributionen av tobaksvaror redan nu sker genom cirka 33 000 försäljningsställen, vartill kommer ett växande antal tobaksautomater. De problem, som berörts i lagrådets utlåtande, borde därför bedömas för sig. I annat sammanhang medger departementschefen, att den av honom föreslagna nyordningen med all sannolikhet kommer att medföra, att antalet försäljningsställen, där tobaksvaror tillhandahålles, utökas betydligt.

Den uppfattning, som departementschefen sålunda gett uttryck för, synes oss högst anmärkningsvärd. Enligt denna skulle åtgärder för begränsning av tobaksbruket kunna lösas helt fristående från frågan om tobaksvarornas tillgänglighet och dylika åtgärder alltså inte alls påverkas av att antalet försäljningsställen ytterligare ökas. En sådan uppfattning står i den skarpaste kontrast till den ståndpunkt till åtgärder för begränsning av rusdryckskonsumtionen, som år 1955 intogs av statsmakterna. Det var då ingalunda tal om att vid restriktionernas avskaffande tillämpa vidgade näringsfrihetsprinciper på detta område eller att utöka antalet utminuterings- eller utskänkningsställen annat än i undantagsfall och detta just med hänsyn till vikten av att begränsa rusdryckskonsumtionen. Flertalet mindre tätorter kom fortfarande att sakna såväl utminuterings- som utskänkningsställe för rusdrycker.

Det kan alltså icke vara tal om annat än att statsmakterna som ett väsentligt vapen i strävandena att begränsa rusdryckskonsumtionen sett just en begränsning av antalet försäljningsställen, ett vapen som nu i fråga om tobak helt plötsligt anses obrukbart enligt departementschefens mening.

Vi kan av nu anförda skäl icke dela departementschefens uppfattning, att tobaksvarorna bör göras så lättillgängliga som möjligt och att en ökning av försäljningsställenas antal skulle sakna betydelse från hälsovårdssynpunkt. Enligt vår uppfattning är redan det nuvarande antalet försäljningsställen, cirka 33 000, alltför stort.

I nu rådande läge, då ännu icke en tillräckligt upplyst och utbredd opinion mot tobaksbruket hunnit utbildas, har det emellertid syntts oss viktigast att med smärre modifikationer acceptera utredningsmannens alternativ II, som innebär en uppmjukning av nyetableringsspärren och en mindre skråbetonad inriktning av nyetableringskontrollen samt oförändrad reglering av fritidshandeln. Samtidigt bör i 4 § monopollagen intagas en föreskrift om att

försäljningsställets antal anpassas så, att minsta möjliga skada för folkhälsan åstadkommes.

Utredningsmannens förslag, att automatförsäljningen enligt alternativ II bör tillkomma varje av monopolbolaget för försäljning till avhämtning antagen återförsäljare, kan vi emellertid inte ansluta oss till. Det framgår av vad vi tidigare anfört, att vi anser det vara av stor vikt för bekämpande av tobaksbruket och därmed för främjande av folkhälsan, att en utökning av antalet försäljningsställen i möjligaste mån förhindras. Det ingrepp i näringsfriheten, som på en gång skulle vara minst kännbart för näringsutövarna och samtidigt mest effektivt för att hindra en större utökning av antalet försäljningsställen, synes oss vara åtgärden att bibehålla nuvarande restriktioner beträffande automathandeln.

Även i ett annat avseende synes ett avsteg böra göras från nyordningen av tobakshandeln enligt alternativ II. Såsom statens tobaksnämnd och monopolbolaget föreslagit under remissbehandlingen, bör förbud mot styckeförsäljning av cigaretter införas i monopollagstiftningen. Härför talar, som dessa remissinstanser framhåller, dels vissa praktiska skäl och dels och framför allt det från folkhälsans synpunkt viktiga önskemålet, att möjligheterna för minderåriga att anskaffa cigaretter försvåras. Enligt vad vi erfarit, står det för alla tobaksförsäljare klart, att ett dylikt förbud skulle starkt begränsa tobaksbruket bland ungdom. När departementschefen bestrider att ett förbud av detta slag skulle ge nämnvärt resultat, synes oss detta vara analogt med ett förnekande av det numera allmänt erkända förhållandet att spritdrycker icke bör utminuterats i buteljer av alltför små och prisbilliga dimensioner.

Det bör understrykas, att såväl utredningsmannen som statens tobaksnämnd, statskontoret och fyra länsstyrelser, fyra handelskammare, Sveriges köpmannaförbund och Tobakshandlarnas riksförbund uttalat sig mot genomförandet av alternativ I samt att monopolbolaget velat ha alternativ II under en längre övergångstid. Ett särskilt viktigt argument för genomförande av detta alternativ utöver de av oss från folkhälsans synpunkt anförda synes oss vara statens tobaksnämnds uttalande, att en begränsning av möjligheterna att inköpa tobaksvaror direkt från Tobaksmonopolet skulle, på vilket sätt den än genomfördes, med all sannolikhet komma att medföra tvistigheter och meningsskiljaktigheter mellan Tobaksmonopolet och återförsäljarna. Olägenheter av detta slag synes alltså komma att uppstå även vid genomförande av det av departementschefen rekommenderade systemet med särskilda expeditiionsavgifter eller kvantitetsrabatter.

En konsekvens av att departementschefen förbiser sambandet mellan tobakshandelns organisation och folkhälsans intressen är, att frågan om åtgärder för begränsning av tobaksbruket icke i propositionen med ett enda ord beröres. Och dock har en auktoritativ framställning i detta ärende ny-

ligen varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning. I skrivelse den 17 april 1956 framfördes sålunda sex kända medborgare, nämligen fyra framstående läkare jämte ordföranden i Riksförbundet mot tobaken samt sekreteraren i statens naturvetenskapliga forskningsråd, en serie förslag i frågan. De framhöll bl. a. att det borde uppdragas åt statens medicinska forskningsråd att inkomma med utredning och förslag hur en utökad forskning rörande rökningens biologiska verkningar borde organiseras och om storleken av härför behövligen medel. Kungl. Maj:t har också den 20 juli 1956 uppdragit åt medicinska forskningsrådet att verkställa den föreslagna utredningen.

I nämnda framställning föreslogs vidare att ett organ för spridande av information i tobaksfrågan borde skapas med understöd av statsmedel, förslagsvis under namnet Riksföreningen för tobaksupplysningens främjande, samt att vissa andra åtgärder borde vidtagas för att söka minska utbredningen av tobaksrökningen framför allt bland ungdomen. Bland dessa sistnämnda åtgärder må nämnas yrkande på att tobaksförsäljningen sker på ett sätt som ej kommer i konflikt med samhällets syn på en god hälsovård, vilket yrkande Kungl. Maj:t i den nu framlagda propositionen uppenbarligen helt åsidosatt, att annonseringen om tobaksvarorna överföres till konsumentupplysning och varubeskrivning av en art, som kan tillvinna sig allmänhetens förtroende, att metoder för avvänjning av tobaksbruk bör utarbetas samt att den verksamhet i form av en tobaksklinik, som redan bedrivs under provisoriska former, göres permanent och ges ökade resurser. För nämnda åtgärders genomförande borde, ansåg förslagsställarna, någon del av de rikligt flödande tobaksskattemiljonerna ställas till förfogande.

Enligt vår mening kan riksdagen icke underlåta att i samband med behandlingen av frågan om tobakshandelns organisation och oavsett vilket beslut som i detta avseende kan komma att fattas göra ett uttalande till förmån för de folkhälsovårdande syften, som varit drivfjädern till den nu refererade framställningen. Vi vill utöver vad som ovan föreslagits understrika vikten av att de i denna framställning förordade åtgärderna blir föremål för en positiv prövning och åtgärder från Kungl. Maj:ts sida.

Med stöd av det anförda hemställer vi,

I) att riksdagen måtte vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 50 besluta antaga det i propositionen såsom alternativ II betecknade förslaget till nyordning av tobakshandelns organisation med de undantagen, att i 4 § monopollagen en föreskrift intages om att försäljningsställets antal anpassas så, att minsta möjliga skada för folkhälsan åstadkommes, att nuvarande bestämmelser rörande tobaksförsäljningen i automater bibehålles samt att förbud mot styckeförsäljning av cigaretter införes i monopollagstiftningen;

II) att förslag till härav föranledda författningsändringar måtte utarbetas av vederbörande utskott; samt

III) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att åtgärder snarast vidtas för begränsning av tobaksbruket och att förslag om eventuellt erforderliga anslag för detta ändamål föreläggas riksdagen.

Stockholm den 20 februari 1957

Ragnar Huss

Gunnar Edström

Johan Sunne